

บทที่ 3

ประวัติความเป็นมาและกระบวนการผลิตโปสเตอร์ภาพยนตร์ไทย

บทที่ 3 นี้เป็นการเกริ่นนำให้รู้จักกับโปสเตอร์ภาพยนตร์ไทยว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร และมีกระบวนการผลิตที่ขั้นตอน ซึ่งสาระสำคัญที่ได้จากบทนี้จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจโปสเตอร์ภาพยนตร์ไทยมากยิ่งขึ้นเมื่อเข้าสู่การวิเคราะห์ในบทต่อไป

ประวัติความเป็นมาของโปสเตอร์ภาพยนตร์ไทยนั้นมิได้มีผู้ศึกษาน้อยมาก เท่าที่ค้นคว้าจากหนังสือและบทความพบว่า มีหนังสือเพียงเล่มเดียวกับบทความ 4 ชิ้น* ที่พูดถึงประวัติความเป็นมาของโปสเตอร์ภาพยนตร์ไทย และยิ่งไปกว่านั้นข้อมูลดังกล่าวก็เป็นเพียงการกล่าวถึงอย่างคร่าวๆ โดยเฉพาะจากบทความนั้นเกือบทุกชิ้นอาศัยงานวิจัยของ Gilbert Brownstone เป็นข้อมูลหลักในการศึกษา งานวิจัยฉบับนี้ได้รวบรวมประเด็นหลักๆ จากหนังสือและบทความดังกล่าวมาศึกษาวิเคราะห์ พร้อมทั้งสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำโปสเตอร์ภาพยนตร์เพื่อการเพิ่มเติมข้อมูลในบางประเด็นให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

* หนังสือ คือ Affiches De Cinema (Thai Movie Posters)

โปสเตอร์ภาพยนตร์ไทย โดย Gilbert Brownstone

บทความได้แก่ สมชาติ บางแจ้ง, ย้อนรอยที่มา...โปสเตอร์หนังไทย

ชวณะ ภวานันท์, โปสเตอร์ภาพยนตร์ไทย: ศิลปะที่ไม่ควรมองข้าม ตรีสวีณ จิตติเดชารักษ์,

โปสเตอร์หนังไทย วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, โปสเตอร์ศิลปะแห่งบาบิเด

เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและทำความเข้าใจผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น ส่วน ๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของโปสเตอร์ ประกอบด้วยประวัติความเป็นมาของโปสเตอร์ และประวัติความเป็นมาของโปสเตอร์ภาพยนตร์ไทย

ส่วนที่ 2 กระบวนการผลิตโปสเตอร์ภาพยนตร์ไทย ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานของช่างเขียนโปสเตอร์ และกระบวนการผลิตที่โรงพิมพ์

ประวัติความเป็นมาของโปสเตอร์

ประวัติความเป็นมาของโปสเตอร์หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า "ใบปิด" นั้น ยังไม่พบหลักฐานว่าเริ่มมีขึ้นตั้งแต่เมื่อไร และมีลักษณะเช่นไร ทั้งนี้เนื่องจากไม่สามารถหาหลักฐานที่น่าเชื่อถือมาอ้างอิงได้ แต่จากรูปร่างและลักษณะของโปสเตอร์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันทำให้เกิดข้อสันนิษฐานว่า โปสเตอร์อาจจะพัฒนามาจากการเขียนลงแผ่นกระดาษแล้วนำไปปะติดไว้ตามที่ต่างๆ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2532:145) ตรีสวิน จิตติเดชารักษ์ (2530:115-118) ได้กล่าวถึงกำเนิดของโปสเตอร์ไว้ที่น่าสนใจว่า

เช้าของวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2060 ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยวิกเตนเบิร์ก ได้กระหน่ำค้อนตรึงกระดาษแผ่นใหญ่ด้วยตะปูลงบนประตูโบสถ์ปราสาทวิกเตนเบิร์ก กระดาษแผ่นนั้นเขียนแสดงความคิดเห็นคัดค้านการสอนศาสนาในมหาวิทยาลัยถึง 95 ข้อ ศาสตราจารย์ผู้นั้นชื่อ มาร์ติน ลูเธอร์ และการกระทำนั้นเข้าวันนั้นเป็นเหตุให้เกิดผลที่ยิ่งใหญ่ขึ้น 2 เรื่อง เรื่องแรกคือเป็นจุดกำเนิดเริ่มต้นของคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ส่วนเรื่องที่สองซึ่งเป็นผลพลอยได้หรือจะเรียกว่า เป็นอุบัติเหตุก็ คงไม่ผิดนักคือเป็นต้นกำเนิดของโปสเตอร์ โปสเตอร์ถือกำเนิดขึ้นในยุคเรอเนซองส์ (Renaissance) โดยใช้เป็นสื่อสำหรับสาธารณชนเพื่อต่อต้านเรียกร้องหรือกระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคม

ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่ายังไม่พบหลักฐานใดที่ยืนยันได้อย่างแน่ชัดถึงกำเนิดของโปสเตอร์ ข้อสันนิษฐานข้างต้นก็เป็นเพียงตัวอย่างของข้อสันนิษฐานที่มีผู้ทำให้เท่านั้นแต่ถึงอย่างไรก็ตามได้มีการพบหลักฐานที่ทำให้ทราบว่า นายวิลเลียม แคกตัน (William Caxton)

เป็นบุคคลแรกที่ผลิตโปสเตอร์ขึ้นในปีค.ศ. 1477 และยังสามารถพบเอกสารที่มีข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการติดประกาศโปสเตอร์ว่าต้องได้รับอนุญาตจากทางราชการจึงจะติดประกาศได้ ที่เป็นเช่นนั้น เพราะว่าเป็นยุคที่โปสเตอร์ได้ถูกนำมาใช้เพื่อการประกาศข่าวสารของทางราชการนอกเหนือจากการประกาศอื่นๆ อาทิ เพื่อแจ้งวันนัดสังสรรค์หรือประกาศวันแสดงละคร หากไม่มีข้อปฏิบัติดังกล่าวอาจทำให้เกิดความสับสนในข่าวสารที่ทางราชการเป็นผู้ประกาศได้

สถานที่ที่ใช้สำหรับติดประกาศโปสเตอร์ในยุคนี้คือ กำแพง แผ่นไม้ที่ถูกจัดทำไว้สำหรับการปิดประกาศโดยเฉพาะ (Boarding) และที่เสาหลักปิดประกาศ (Posts) ในส่วนของเทคโนโลยีทางการพิมพ์นั้น พบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวใช้แม่พิมพ์ที่ทำจากไม้และถูกใช้อย่างต่อเนื่องจนถึงศตวรรษที่ 18 (Edwards J.Gregory, 1985:9-11)

จากการค้นพบดังกล่าวจะเห็นว่าจากการเขียนโปสเตอร์ด้วยมือในยุคแรกๆ (จากข้อสันนิษฐานในข้างต้น) ได้มีการปรับเปลี่ยนเข้าสู่การผลิตด้วยเครื่องจักรกล ในส่วนของลักษณะของโปสเตอร์ในยุคนี้ได้อธิบายความหมายของสื่อสิ่งพิมพ์ในปัจจุบัน จะพบว่าโปสเตอร์ในยุคนี้ก็คือ ใบปลิว ในยุคปัจจุบันนั่นเอง

โปสเตอร์ได้รับการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่เดียวกันเทคโนโลยีทางการพิมพ์ก็ได้รับการพัฒนาขึ้นเช่นกัน จากการพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์ไม้ในช่วงก่อนหน้าศตวรรษที่ 18 ได้พัฒนาเป็นแม่พิมพ์ที่ทำจากหินในปีค.ศ. 1758 โดยออลัวส์ เซเนเฟลเดอร์ (Alois Senefelder) ชาวออสเตรีย ได้คิดค้นแม่พิมพ์ที่ทำจากหินสำเร็จขึ้นเป็นครั้งแรกที่เรียกว่า lithography ประสิทธิภาพของแม่พิมพ์แบบนี้ดีกว่าแบบเดิมที่เป็นไม้มากช่วยให้พิมพ์เร็วขึ้น และทำให้ราคาต่อต้นทุนถูกลงแต่อย่างไรก็ตามเทคนิคการพิมพ์ของเขาก้ยังมีข้อบกพร่องอยู่มาก ต่อมาในปีค.ศ. 1859-1866 ที่ประเทศอังกฤษ จูเลีย เซเลต (Jules Cheret) ชาวฝรั่งเศส ได้ประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ต่อเนื่อง (The rotary lithographic press) จูเลีย เซเลต ได้พัฒนาแปลกอใหม่มาสู่การผลิตโปสเตอร์ด้วยการการผลิตโปสเตอร์สี่เป็นคนแรกในปี ค.ศ. 1858 โปสเตอร์แผ่นดังกล่าวชื่อ Orphee aux Enfers เขาผลิตโดยใช้เครื่องจักรที่ประดิษฐ์ขึ้นเอง เครื่องจักรระบบใหม่นี้เป็นการประยุกต์จากความคิดของ Brisset (ซึ่ง Brisset เองก็ได้พัฒนาความคิดนี้มาจาก ออลัวส์ เซเนเฟลเดอร์) (ทองเต็ม เสมรสุต, 2533:15-19)

เมื่อ จูเลีย เซเลต กลับมาที่ปารีส เขาได้นำเอาเทคโนโลยีดังกล่าวมาใช้ในการผลิตโปสเตอร์ อาทิ โปสเตอร์ Bal Valentino (1869) และพร้อมกันนั้นเขาก็ประสบความสำเร็จงานการนำภาพและข้อความมาผสมผสานกันจนกลายเป็นรูปแบบที่ได้รับการยอมรับในเวลาต่อมา สถานที่ทำงานของจูเลีย เซเลต คือถนน (street) โดยติดผลงานไว้บนกำแพงตามทางที่ผู้คนสัญจรไปมา ผลงานของเขาได้รับความสนใจจากผู้ผ่านไปมาพอสมควร จนเขาได้รับการขนานนามจากบุคคลทั่วไปว่า เป็น "นักศิลปะผู้ใช้ถนนเป็นที่จัดแสดงผลงาน" มีผู้กล่าวว่าผลงานของเขาคือ ความพยายามในการถ่ายทอดศิลปะจากชนชั้นสูงลงมาสู่มวลชนโดยใช้โปสเตอร์เป็นทางผ่าน เนื้อหาหลักส่วนใหญ่ในโปสเตอร์ของ จูเลีย เซเลต ได้รับแบบอย่างจาก Popular folk art อาทิ ทำเต็นท์ราชของตัวละครจากโรงละคร จากละครสัตว์ คาบารेट ฯลฯ

ผลงานในช่วงแรกของจูเลีย เซเลต นั้นยังไม่มีข้อความ ต่อมาในภายหลัง มาดาเลย์ (Madare) เป็นผู้จัดทำให้ จากสาเหตุดังกล่าวทำให้เขาถูกมองว่าเป็นนักจิตรกรรมฝาผนังมากกว่านักโฆษณา ต่อมาในภายหลังภาพพจน์นักจิตรกรรมฝาผนังของเขา เริ่มจางลงและบทบาทของนักโฆษณาเริ่มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ มีผู้กล่าวว่าผลงานของ จูเลีย เซเลต มีความเบา (lighter) และมีอิสระ (free) โดยเฉพาะสีนั้นจะคล้ายคลึงกับสีบนปีกผีเสื้อ (the colours of the butterfly wings) หากจะกล่าวว่าผลงานของ จูเลีย เซเลต เป็นเสมือนแหล่งรวมความเคลื่อนไหวของผลงานการออกแบบทางด้านโปสเตอร์ก็เห็นจะไม่ผิดเท่าใดนัก เพราะว่าผลงานของเขาเป็นสิ่งที่มีความ

นอกจากนี้แล้วจูเลีย เซเลต ยังเป็นผู้ที่นำความแปลกใหม่มาให้กับการผลิตงานด้านนี้อย่างมากไม่ว่าจะเป็นทางด้านเครื่องพิมพ์ เทคนิค หรือแม้แต่รูปแบบที่สร้างสรรค์จนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โปสเตอร์ที่เป็นผลงานของเขานั้นมีทั้งโปสเตอร์ทั่วไป โปสเตอร์ละครและโปสเตอร์ภาพยนตร์

สำหรับโปสเตอร์ภาพยนตร์นั้น ถึงแม้ว่าจะเกิดขึ้นภายหลังแต่กลับได้รับความสนใจมากกว่าโปสเตอร์ชนิดอื่นๆ จากการศึกษาวิจัยของผู้ที่สนใจในโปสเตอร์ภาพยนตร์พบว่า ทั้งนี้เนื่องจากโปสเตอร์ภาพยนตร์มีความแตกต่างที่เด่นชัดจากโปสเตอร์อื่นๆ กล่าวคือหลังจากใช้ประโยชน์ในการโฆษณาภาพยนตร์แล้วยังคงคุณค่าในทางศิลปะอยู่ เพราะภาพที่ปรากฏโดยมากจะได้รับอิทธิพลจากศิลปะในยุคอื่นๆ นั้นหมายความว่าขณะที่ชนชั้นสูงชื่นชมกับภาพวาดราคา

สูงจากฝีมือจิตรกรชื่อดัง คนอีกกลุ่มหนึ่งที่เป็นคนส่วนใหญ่ของสังคมก็ได้ชื่นชมศิลปะในลักษณะเดียวกันแต่ถูกกว่าจากโปสเตอร์ภาพยนตร์ที่วาดโดยจิตรกรทั่วไป

สำหรับประวัติความเป็นมาของโปสเตอร์ในประเทศไทยนั้น สันนิษฐานว่าได้รับแบบอย่างโปสเตอร์มาจากตะวันตก และอาจมีการพิมพ์โปสเตอร์มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ก็เป็นไปได้ ทั้งนี้เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวปรากฏหลักฐานการพิมพ์และการนำเครื่องพิมพ์ในระบบอุตสาหกรรมเข้ามาใช้ ไม่พบหลักฐานของการพิมพ์โปสเตอร์ว่าเริ่มขึ้นเมื่อใดคงมีเพียงหลักฐานที่กล่าวอ้างถึงการพิมพ์ใบปลิว เช่น ใบปลิวโฆษณาภาพยนตร์ของบริษัทภาพยนตร์กรุงเทพ ในปีพ.ศ.2456 ตรงกับรัชสมัยของรัชกาลที่ 6 ที่มีลักษณะเชิญชวนให้ไปชมภาพยนตร์ (วิบูลย์ สีสวรรณ, 2532:149-151) ในส่วนของโปสเตอร์นั้น เชื่อกันว่าคงเป็นโปสเตอร์โฆษณาลินค้าและภาพยนตร์มากกว่าอย่างอื่น โดยเฉพาะโปสเตอร์ภาพยนตร์ที่ได้พัฒนาจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่พบหลักฐานใดที่ระบุช่วงเวลาที่น่าจะแน่นอนว่าโปสเตอร์ภาพยนตร์ในประเทศไทยแผ่นแรกนั้นเกิดขึ้นเมื่อไหร่ คงมีเพียงข้อสันนิษฐานว่าคงจะเกิดขึ้นหลังจากที่คนไทยได้เห็นโปสเตอร์ภาพยนตร์ของชาวต่างชาติที่เข้ามาพร้อมกับภาพยนตร์ จึงได้เกิดความคิดในการจัดทำขึ้นเองบ้าง (โธม สุวงศ์, สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2535)

จากการค้นคว้าของสมชาติ บางแจ้ง พบว่า "โปสเตอร์ภาพยนตร์ไทยเริ่มมีตั้งแต่ยุคศรีกรุงแล้ว โดยมีหลักฐานจากภาพถ่ายที่ได้มาจากบริษัทศรีกรุง" แต่เนื่องจากว่าในสมัยนั้นยังไม่มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่จัดเก็บโดยเฉพาะ ทำให้ไม่มีหลักฐานที่เป็นแผ่นโปสเตอร์หลงเหลืออยู่ โปสเตอร์ภาพยนตร์ไทยที่เก่าที่สุดที่พบคือ โปสเตอร์ภาพยนตร์เรื่อง ศิภกลาง (2497) ถูกจัดเก็บไว้ที่ หอภาพยนตร์แห่งชาติ ถนนเจ้าฟ้า แผ่นต่อมาคือโปสเตอร์ภาพยนตร์เรื่องสันติ-วิภา (2498) และเรื่องชั้วฟ้าดินสลาย (2498)

รูปแบบการนำเสนอของโปสเตอร์ในช่วงนี้ส่วนใหญ่จะมีลักษณะ เป็นรูปตัดปะจากภาพถ่าย คือ นำภาพถ่ายที่ได้มาจากภาพยนตร์เรื่องนั้นๆ มาตัดเลือกเฉพาะภาพที่ต้องการ แล้วนำมาตัดปะเพื่อจัดองค์ประกอบให้เป็นเรื่องราวที่ง่ายต่อการเข้าใจ และเหมาะสมกับการใช้โฆษณา ตัวอย่างของโปสเตอร์ภาพยนตร์รูปแบบนี้ได้แก่ ชั้วฟ้าดินสลาย(2498)บ้านทรายทอง

(2499)ยอดเขาวมาลย์(2500)ไฉ่แก่น(2502)เยี่ยมวิมานรัก(2504)ขุนโจร 5 นั้ด(2500)
 ไพรกร้าง(2500)โรงแรมนรก(2500)1:7 ประจัญบาน(2501)ชาติส้มิง(2502)สามเสื่อ
 (2504)ปิ่นเตี๋ยว(2505)สาวดาวเทียม(2503)

สีที่ใช้ในโปสเตอร์ภาพยนตร์ไทยช่วงนี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันกล่าวคือ มี 2 แบบ
 แบบที่หนึ่ง มีเพียง 2 สี (น้ำเงิน-แดง) ซึ่งอาจจะเป็นการแยกสีอย่างเด่นชัด เช่นบ้านทราย
 ทอง ไฉ่แก่น ยอดเขาวมาลย์ หรือพิมพ์ทับกันเพื่อให้เกิดสีใหม่เช่น ไพรกร้าง นางทาช และ
 แบบที่สองพิมพ์มากกว่า 2 สี (น้ำเงิน-แดง-ดำ-เหลือง)เช่น ชั่วฟ้าดินสลาย เยี่ยมวิมานรัก
 โรงแรมนรก ในส่วนของเทคโนโลยีการพิมพ์นั้นระยะแรกเป็นการพิมพ์แบบสกรีน ใช้บล็อก จน
 กระทั่งในระยะหลัง จึงพัฒนาเป็นการพิมพ์ระบบออฟเซตที่ใช้แผ่นเคลือบสารเคมีเป็นแม่พิมพ์
 ในการพิมพ์



ภาพที่ 3.1 ตัวอย่างสีทั้งสองแบบที่ใช้ในโปสเตอร์ภาพยนตร์ไทย

โปสเตอร์ภาพยนตร์รูปแบบการนำเสนอแบบรูปตัดปะจากภาพถ่าย ไม่ค่อยได้รับความ
 สนใจจากบุคคลทั่วไปนักบทความที่เขียนถึงโปสเตอร์ในช่วงนี้ก็มักจะเขียนแบบคร่าวๆ และไม่
 ปรากฏชื่อบุคคลหรือบริษัทผู้จัดทำ ทำให้ข้อมูลส่วนนี้ขาดหายไปอย่างน่าเสียดาย จากการ
 สัมภาษณ์คุณชวนะ บุญชู (3 มีนาคม 2537)กล่าวว่ารู้จักเพียง 2 คน คือ ชูวิทย์ โพธิ์เพิ่มเหม
 กับ นิพนธ์ ส่วนคนอื่นๆ นั้นไม่ทราบ โปสเตอร์ภาพยนตร์ไทยรูปแบบนี้ถูกผลิตต่อเนื่องมาเป็น
 เวลาหลายสิบปีจนกระทั่งปีพ.ศ. 2509 จึงหยุดผลิต

ในช่วงที่โปสเตอร์ภาพยนตร์ส่วนใหญ่เป็นรูปตัดปะจากภาพถ่ายนั้น โปสเตอร์อีกรูปแบบหนึ่ง คือ โปสเตอร์ภาพยนตร์ที่มีรูปแบบการนำเสนอแบบรูปเขียน ได้ถูกจัดทำขึ้นเช่นกัน แต่ไม่มากนักโดยมากมักเป็นโปสเตอร์ภาพยนตร์ต่างประเทศ จุดเด่นของโปสเตอร์ภาพยนตร์รูปแบบนี้คือ มีความเป็นอิสระในการสร้างสรรค์ไม่ว่าจะเป็นภาพหรือตัวอักษร สามารถจัดองค์ประกอบได้สวยงามกลมกลืน สีสันสดใสคมชัดสมจริง (ในกรณีที่พิมพ์ด้วยระบบออฟเซต) และที่สำคัญสามารถแต่งเติมเสริมสิ่งที่เป็นโยบายช้ต่อการโฆษณาได้อย่างเต็มที่ เพราะว่ไม่ต้องนำภาพถ่ายจากฟิล์มมาทำ (ทองดี ภาณุมาศ, สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2537)

จากข้อมูลทีหอภาพยนตร์แห่งชาติพบว่า โปสเตอร์ภาพยนตร์ที่มีรูปแบบนำเสนอเป็นรูปเขียนเหมือนจริงแผ่นแรกคือ เรื่องเสือเต่า (2503) เขียนโดยทอง วีระกุล เรื่องวังนางโรม (2505) เขียนโดยเปี้ยก โปสเตอร์ เรื่องพันท้ายนรสิงห์ (2505) เขียนโดยชวนะ บุญชูในระยะแรกนั้นมีช่างเขียนเพียงไม่กี่คนจนกระทั่งเมื่อโปสเตอร์รูปแบบนี้ได้รับความนิยมจนวนของช่างเขียนจึงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสามารถแบ่งช่างเขียนออกได้เป็น 2 สกกุลหลักๆ คือสกกุลที่รับอิทธิพลจากเปี้ยก โปสเตอร์ กับ สกกุลที่รับอิทธิพลจากทอง วีระกุล

สกกุลที่รับอิทธิพลจากเปี้ยก โปสเตอร์ จะมีจนวนมากกว่า ทั้งนี้เพราะเปี้ยก โปสเตอร์ ได้จัดตั้งบริษัทเพื่อผลิดงานด้านนี้โดยตรงทำให้มีช่างฝีมืออันสังกัดค่อนข้างมากโดยส่วนตัวของเปี้ยก โปสเตอร์ นั้นก็ได้รับการยอมรับจากบุคคลในวงการเขียนโปสเตอร์ว่าเป็นผู้มีฝีมือระดับเกจิอาจารย์ มีผลงานเขียนมากมาย ในระยะแรกๆ ของผลงาน เปี้ยกจะเป็นผู้เขียนงานหลักและให้ลูกมือเป็นผู้ลงรายละเอียด ต่อมาในระยะหลังที่ปริมาณงานเพิ่มมากขึ้นทำให้เปี้ยกไม่สามารถเขียนด้วยฝีมือตนเองได้ทุกแผ่น จึงต้องปล่อยให้ช่างฝึกหัดที่มีฝีมือเป็นผู้เขียนภายใต้ชื่อของ เปี้ยก โปสเตอร์ (สังเกตว่าเป็นโปสเตอร์ที่เขียนในระยะใดได้จากลายเซ็นต์ของเปี้ยก โปสเตอร์) ช่างเขียนที่อยู่ในสกกุลนี้ที่เป็นที่รู้จักได้แก่ ทองดี ภาณุมาศ บรรหาร ลิตะพงศ์ ประวัติ ทวีป เสถียร สุพจน์ วัลลภ ชิต ไทรงาม สมเดช สันติประชาและจางงค์ ถาดกิ่ง เป็นต้น (ทองดี ภาณุมาศ, สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2537) ช่างเขียนที่รับอิทธิพลจาก ทอง วีระกุล ได้แก่พัชร์ แซ่อึ้ง ชวนะ บุญชู (ชวนะ บุญชู, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2537)

โดยมากแล้วช่างเขียนโปสเตอร์มักจะไม่ได้อศึกษามาทางด้านนี้โดยตรง จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนมากศึกษาด้วยตนเองจากประสบการณ์และตำราจากต่างประเทศ (ทองดี ภาณุมาศ, สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2537) มีเพียงเปี้ยก โปสเตอร์ และจางงศ์ ถาดกึ่ง เท่านั้นที่จบการศึกษาที่เพาะช่าง นอกจากช่างเขียนจาก 2 สกุลแล้ว ช่างเขียนโปสเตอร์ยังประกอบด้วยบริษัทที่รับงานเขียนทั่วไป ช่างเขียนอิสระ รวมไปถึงจิตรกรผู้มีชื่อเสียงหลายท่านที่ได้เข้ามาเขียนโปสเตอร์ในบางครั้งคราว อาทิ ชวง มูลพินิจ (เพื่อนแพง เลือดสุพรรณ) อวบ สานะเสน (สามคนผิวเมีย) บริษัทหรือช่างเขียนอิสระ ได้แก่ ไซโปสเตอร์ ชัยวุฒิ ชูเปอร์ทิม โชคชัย เทียม ปืด มาโนช โพธิ์อาร์ท ลิทาพร เป็นต้น (กรมศิลปากร, หอภาพยนตร์แห่งชาติ, 2527)

ในช่วงที่สถานการณ์ภาพยนตร์ไทยอยู่ในเกณฑ์ดี ช่างเขียนโปสเตอร์ก็มีจำนวนมากเป็นเงาตามตัว ต่อมาภายหลังเมื่อเปี้ยก โปสเตอร์ เปลี่ยนอาชีพไปเป็นผู้กำกับภาพยนตร์ (ประมาณปีพ.ศ. 2512) ช่างเขียนโปสเตอร์ในสังกัดของเปี้ยก โปสเตอร์ หลายคนจึงได้แยกตัวออกมารับงานอิสระ อาทิบรรหาร ถิตะพงศ์และ ทองดี ภาณุมาศ เป็นต้น ซึ่งก็ประสบความสำเร็จเพราะมีงานให้ทำอย่างสม่ำเสมอจนกระทั่งเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ภาพยนตร์ไทยไม่ได้รับความนิยมดังเช่นที่ผ่านมางานเขียนเริ่มน้อยลง เจ้าของภาพยนตร์เริ่มปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอของโปสเตอร์เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย รูปแบบการนำเสนอดังกล่าวใช้ภาพสไลด์ทำ ซึ่งง่ายและรวดเร็วกว่าโปสเตอร์ที่เป็นรูปเขียน

จากความไม่มั่นคงทางด้านรายได้ทำให้ช่างเขียนโปสเตอร์หลายคน ผลักดันตัวเองไปประกอบอาชีพอื่นๆ ดังเช่นกรณีของคุณจางงศ์ ถาดกึ่ง ได้หันไปทำงานที่บริษัทโฆษณาเป็นงานหลักและรับเขียนโปสเตอร์เป็นงานรอง ทองดี ภาณุมาศ ได้หยุดงานเขียนเพื่อไปเป็นผู้กำกับภาพยนตร์แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรทำให้ต้องกลับมารับงานเขียนโปสเตอร์อีกครั้งหนึ่ง ในปัจจุบันนี้มี ทองดี ภาณุมาศ เพียงคนเดียวที่รับงานเขียนโปสเตอร์ซึ่งเขาเองก็ไม่รับเพียงงานเขียนโปสเตอร์หากแต่รับงานอื่นประกอบด้วย

จากการสำรวจข้อมูลที่จัดเก็บในหอภาพยนตร์แห่งชาติ พบว่าโบสเตอร์ภาพยนตร์ไทยส่วนมากเป็นโบสเตอร์ที่เป็นรูปเขียน ส่วนที่เหลือเป็นเป็นรูปตัดปะจากภาพถ่ายและเป็นรูปถ่ายจากสไลด์ โบสเตอร์ที่เป็นรูปเขียนนั้นโดยมากเป็นผลงานของเปี้ยก โบสเตอร์ กับ ช่างเขียนในสังกัด กล่าวคือเป็นผลงานของเสถียร สุพจน์ ทวีป วัลลภ ชิต ไทรงาม สมเดช สันติประชา บรรหาร สิตะพงศ์ ทองดี ภาณุมาศและจางงศ์ ภาคกิ่ง นอกนั้นเป็นผลงานของนักเขียนอิสระกับบริษัทที่รับเขียนทั้งคัทเอ้าท์และโบสเตอร์ (โดยรับเขียนคัทเอ้าท์เป็นหลัก) อาทิ ชวนะ บุญชู ไช้โบสเตอร์ ชัยวุฒิ โชคชัย ชูบเปอร์ทิม เทียม ไทย นพ นพดล บงกตโบสเตอร์ ปัด โพรอาร์ท มาโนช รงค์ สมชาย สตูดิโอ สอง สิทธิพร สุพจน์ และอดิศร เป็นต้น

กระบวนการผลิตโบสเตอร์ภาพยนตร์ไทย

กระบวนการผลิตของโบสเตอร์ภาพยนตร์ไทยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ การดำเนินงานของช่างเขียนโบสเตอร์ และ การผลิตที่โรงพิมพ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินงานของช่างเขียนโบสเตอร์

ขั้นตอนการดำเนินงานของช่างเขียนโบสเตอร์สามารถแบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน คือ (ทองดี ภาณุมาศ, สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2537)

(1) ขั้นรับงาน เจ้าของภาพยนตร์จะนำรูปถ่ายปรี๊ฟจำนวนมากของภาพยนตร์เรื่องที่จะให้ทำโปสเตอร์มาให้เลือก เล่าเรื่องโดยย่อ พร้อมทั้งปรึกษาหาความตกลงว่าจะให้เป็นไปในแนวทางแบบใด ซึ่งโดยมากแล้วเจ้าของภาพยนตร์จะเป็นผู้กำหนดมาให้เลย แต่ถ้าเจ้าของภาพยนตร์ไม่กำหนดว่าต้องการอย่างไร ช่างเขียนจะเป็นผู้เสนอความคิดเห็นว่าควรจะทำในแนวไหน หลังจากตกลงกันเรียบร้อยแล้ว ช่างเขียนโปสเตอร์จะพิจารณาเลือกภาพที่ตนเองต้องการเพื่อให้เจ้าของภาพยนตร์นำไปขยายเป็นขนาด 8x10", 5x7" หรือ 10x12" ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของแบบที่จะนำมาใช้



ภาพที่ 3.2 ตัวอย่างรูปถ่ายที่ได้รับการขยายแล้ว

(2) ขั้นวางแผนโครงการ หลังจากได้รูปขยายแล้ว ช่างเขียนจะนำรูปเหล่านี้มาพิจารณาอีกครั้ง เพื่อหารูปที่เหมาะสมกับภาพที่จินตนาการไว้ ในบางครั้งถ้าหากไม่สามารถหารูปที่เหมาะสมได้ อาจมี action ไม่ดึงดูดใจ หรือไม่มี action ที่ต้องการก็อาจจะต้องให้ดาราคณะนั้นมาโพสต์ทำถ่ายรูปเก็บไว้อีกครั้งหนึ่ง แต่โดยส่วนมากแล้วหากไม่มีความจำเป็นมากนักก็มักจะอาศัยภาพของดาราจากต่างประเทศโดยเฉพาะ action ในโปสเตอร์ภาพยนตร์วิธีนี้เรียกว่า "การต่อหัว" คือ นำรูปหน้าของดาราไทยมาต่อกับลำตัวของดาราต่างประเทศที่ต้องการ (เป็ยก โปสเตอร์, สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2537) หลังจากนั้นนำรูปที่คัดเลือกมาวางโครงร่างคร่าวๆ บนกระดาษ A4 แล้วจึงนำไปเสนอกับเจ้าของภาพยนตร์เพื่อพิจารณาก่อนที่จะดำเนินการขั้นต่อไป และถ้าหากว่าช่างเขียนเป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือในฝีมือจากเจ้าของภาพยนตร์ สามารถผ่านเพื่อไปดำเนินการขั้นต่อไปได้ทันที

ภาพที่ 3.3 ตัวอย่างภาพที่เกิดจาก"วิธีการต่อหัว"

ภาพนี้คุณเป็ยก โปสเตอร์ กล่าวว่า แอ็คชั่นของดรายังไม่ถูกใจนัก จึงได้ให้เด็กในบริษัทมาทำท่าแอ็คชั่นต่างๆ เพื่อถ่ายภาพไว้แล้วจึงได้นำภาพใบหน้าของสือชัย นฤนาท มาต่อตัวในภายหลัง

(3) ขั้นตอนการวาดและเก็บรายละเอียด ช่างเขียนโปสเตอร์จะนำภาพที่วางโครงร่างคร่าวๆ มาขยายบนกระดาษที่ใช้สำหรับเขียนโปสเตอร์ โดยเริ่มจากการเขียนรูปด้วยดินสอจากนั้นเก็บรายละเอียดต่างๆ โดยเฉพาะส่วนที่ต้องการเน้น อาทิ รายละเอียดของใบหน้า เป็นต้น เมื่อได้รูปที่พอใจแล้วก็จะดำเนินการในขั้นตอนการลงสีต่อไป



ภาพที่ 3.4 ตัวอย่างภาพที่ได้รับการขยายลงบนกระดาษโปสเตอร์
จากภาพ คุณทองดี ภานุมาศ กำลังเก็บรายละเอียดในภาพที่ได้รับการขยายแล้ว

(4) ลงสี โดยมากแล้วช่างเขียนโปสเตอร์ที่มีลูกมือหลายคน มักจะให้ลูกมือเป็นผู้ลงสีในจุดที่ไม่ต้องอาศัยความชำนาญมากนัก เช่น ภาพตัวเอก ภาพตัวประกอบ เป็นต้น ส่วนภาพเหตุการณ์สำคัญและภาพประกอบนั้น ช่างเขียนหลักจะเป็นผู้ลงสีเอง เพราะในส่วนเหล่านี้ต้องการความปราณีตค่อนข้างมาก และต้องอาศัยผู้ที่มีประสบการณ์และความชำนาญ (จางงศ์ ถาดกิ่ง, สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2537) หลังจากลงสีเสร็จแล้ว หากว่ายังไม่ได้ใส่ตัวอักษรก็จะเขียนก่อนที่ส่งเข้าโรงพิมพ์เพื่อผลิตเป็นโปสเตอร์ต่อไป จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนมาก ช่างเขียนที่ชำนาญการวาดภาพมักจะไม่นิยมการเขียนตัวอักษร เมื่อเสร็จขั้นตอนการวาดภาพก็มักจะต้องให้ผู้ชำนาญทางด้านนี้รับช่วงงานต่อ



ภาพที่ 3.5 ตัวอย่างภาพที่ลงสีเสร็จแล้วแต่ยังไม่ได้ใส่ตัวอักษร

หลังจากดำเนินการงานจนเสร็จเป็นภาพโปสเตอร์แล้ว ก็จะนำไปส่งให้โรงพิมพ์รับ
 ช่วงงานต่อไป ซึ่งอาจจะส่งในลักษณะที่ถ่ายเป็นฟิล์มสไลด์ขนาด 8"x10" หรือเป็นแผ่นโปส
 เตอร์ต้นฉบับจริง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างช่างเขียนโปสเตอร์กับโรงพิมพ์

ทั้งหมดเป็นขั้นตอนการดำเนินงาน ของการเขียนโปสเตอร์ที่มีรูปแบบการนำเสนอ
 เป็นรูปเขียน สำหรับโปสเตอร์ที่มีรูปแบบการนำเสนอเป็นรูปถ่ายและรูปตัดปะนั้น มีขั้นตอนการ
 ดำเนินงานที่คล้ายคลึงกับรูปแบบที่เป็นรูปเขียนเช่นกันแต่มีความยุ่งยากน้อยกว่า กล่าวคือผู้จัด
 ทำจะเลือกภาพที่เหมาะสมซึ่งโดยมากจะเป็นภาพสไลด์ นำมาจัดองค์ประกอบจนเป็นที่พอใจ
 และถ่ายเป็นภาพสไลด์อีกครั้งหนึ่ง และถ้าหากว่าภาพในสไลด์นั้นสามารถใช้ได้ทันทีก็สามารถ
 นำไปผ่านกรรมวิธีทางการถ่ายภาพก็จะได้รูปที่ต้องการ หลังจากนั้นจึงนำไปจัดทำเป็นโปส
 เตอร์ต่อไป จุดที่แตกต่างกับโปสเตอร์ที่เป็นรูปเขียนคือ โปสเตอร์ที่มีรูปแบบการนำเสนอ
 เป็นรูปถ่ายและรูปตัดปะนั้น ไม่ต้องวาดและเก็บรายละเอียด รวมถึงไม่ต้องลงสี ยกเว้น
 งานกรณีที่เป็นการตกแต่งเพิ่มเติม เพื่อให้ดูเหมาะสมและดึงดูดใจ(งานงค์ ถาดกิ่ง, สัมภาษณ์,
 4 มีนาคม 2537)

กระบวนการผลิตที่โรงพิมพ์

ในปัจจุบันนี้ ระบบการพิมพ์ที่ใช้พิมพ์โปสเตอร์ภาพยนตร์นั้นเป็นระบบออฟเซ็ททั้งหมด
 ระบบนี้ที่มีความทันสมัย สามารถพิมพ์ได้อย่างรวดเร็ว สีที่ได้มักจะไม่มีผิดเพี้ยนจากต้นฉบับ
 เดิมเท่าใดนัก บริษัทที่ทำกิจการผลิตโปสเตอร์ภาพยนตร์ไทยนั้นปัจจุบันมีไม่มากนัก บริษัทที่
 เป็นที่รู้จักได้แก่ สยามออฟเซ็ทจำกัด บริษัททาร์ซานบล็อกและการพิมพ์ และอเล็กซ์การพิมพ์
 เป็นต้น ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการผลิตที่โรงพิมพ์นี้ส่วนใหญ่ได้มาจากการสัมภาษณ์คุณยุวณิตย์
 เตชะยัน แห่งบริษัททาร์ซานบล็อกและการพิมพ์ ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบันบริษัทนี้ยังรับงานผลิต
 โปสเตอร์ภาพยนตร์ไทยอยู่ ประกอบกับช่วงที่สัมภาษณ์นั้นบริษัทกำลังผลิตโปสเตอร์อยู่ทำให้ได้
 เห็นตัวอย่างกรรมวิธีการผลิตจริงๆ นอกจากข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้วผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจาก
 หนังสือมาเสริมเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับรายละเอียดการทำงานของระบบออฟเซ็ทนั้น ได้มีหนังสือหลายเล่มที่กล่าวถึง* ผู้วิจัยจึงไม่ขอกล่าวถึงเพราะต้องการเน้นเฉพาะกระบวนการเพื่อให้เห็นภาพโดยรวมของการผลิตเท่านั้น

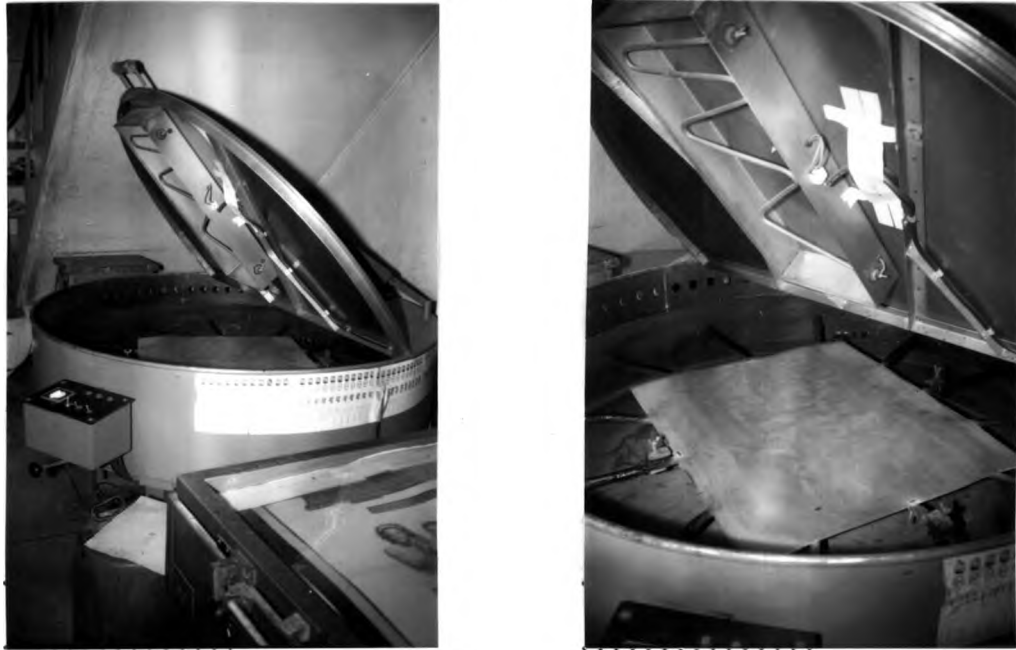
กระบวนการผลิตโสตเตอร์ภาพยนตร์ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นตอนการทำเป็นฟิล์ม ในขั้นนี้จะนำโสตเตอร์ที่ได้มาจากช่างเขียนโสตเตอร์มาถ่ายเป็นฟิล์มเพื่อทำแม่พิมพ์ในขั้นตอนต่อไป ฟิล์มที่ใช้ในการถ่ายเรียกว่า ลิทฟิล์ม (lith film) เป็นฟิล์มที่มีความเข้มดำสูงต่างจากฟิล์มถ่ายภาพธรรมดาที่เป็นที่มีโทนต่อเนื่อง การถ่ายฟิล์มเพื่อทำแม่พิมพ์ทางการพิมพ์มี 2 ประเภท คือการถ่ายฟิล์มลายเส้น (line work) และการถ่ายฮาล์ฟโทน (halftone) หรือสกรีน (screen) แต่โดยมากแล้วใช้การถ่ายฮาล์ฟโทนหลังจากนั้นนำฟิล์มที่ได้มาแยกสีออกเป็น 4 สี คือ เหลือง ฟ้ำ ม่วงแดงและดำ เพื่อดำเนินการในขั้นตอนต่อไป



ภาพที่ 3.6 ภาพกล้องถ่ายฟิล์ม

* หนังสือและการพิมพ์ (กัธร สติรกุล) คู่มือการพิมพ์ออฟเซท (ทองเต็ม เสรมรสุต)
เทคโนโลยีการพิมพ์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช)



ภาพที่ 3.7 ภาพเครื่องโคตแม่พิมพ์ด้วยน้ำยาเคมี

(2) ขั้นตอนการทำแม่พิมพ์ วัสดุที่ใช้เป็นแม่พิมพ์นั้นทำมาจากแผ่นอลูมิเนียมผสมตะกั่วมีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าสี่เท่า เคลือบด้วยสารไวแสงพวกไบโครเมท (bichromate) ไดอาโซ (diaz) โฟโตโพลิเมอร์ (photopolimer) ก่อนที่จะนำฟิล์มแยกสีที่ได้มาฉายแสงเพื่อทำแม่พิมพ์ลงบนแผ่นอลูมิเนียมนั้นจะต้องนำแผ่นดังกล่าวไปเข้าเครื่องโคต เพื่อเคลือบน้ำเคมี จากนั้นนำแผ่นที่เคลือบน้ำยาแล้วมาเข้าเครื่องเพื่อทำเป็นแม่พิมพ์ เครื่องนี้เรียกว่า "เครื่องอัดเพลสด้วยแสง" โดยจะฉายแสงที่ละแผ่นจนครบ จากนั้นนำแม่พิมพ์ที่ได้ไปล้างน้ำยาอีกครั้ง ในการทำแม่พิมพ์โพสเตอร์แต่ละแผ่นจะได้แม่พิมพ์ 4 แผ่นแยกตามสี



ภาพที่ 3.8 ตัวอย่างแม่พิมพ์แต่ละสี



ภาพที่ 3.9 ตัวอย่างภาพที่พิมพ์จากแม่พิมพ์ทั้ง 4 สี

(3) ขั้นตอนการพิมพ์ เครื่องพิมพ์ที่นิยมใช้กันในปัจจุบันส่วนมากเป็นของ HEIDELBERG OFFSET-LETTERSET 61X82 CM.-24X32 1/2 " ขั้นตอนนี้สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การผสมสี เพื่อให้สวยงามดังต้นฉบับ สีที่ใช้เป็นสีที่สำหรับการพิมพ์โดยเฉพาะมี 4 สีเหมือนแม่พิมพ์ หากว่าต้องการสีที่ผิดแปลกไปจากสีที่มีอยู่ข้างจะต้องเป็นผู้ผสมใหม่และใช้การพิมพ์ทับช่วย ในการพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์นี้จะพิมพ์ทีละสีจนครบ โดยพิมพ์แบบ"เปียกบนเปียก" เป็นการพิมพ์แบบต่อเนื่องโดยไม่ต้องรอให้สีแรกแห้งก่อนแล้วจึงพิมพ์สีต่อไป ฉะนั้นจะต้องพิมพ์ถึง 4 ครั้งจึงจะเสร็จ เป็นโปสเตอร์ดังที่เห็นทั่วไป



ภาพที่ 3.10 ภาพเครื่องพิมพ์ HEIDELBERGOFFSET OFFSET-LETTERSET

สำหรับกระดาษที่ใช้พิมพ์นั้น ขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าของภาพยนตร์ อาทิ หากเป็นภาพยนตร์ที่ไม่เน้นการใช้โปสเตอร์เท่าใดนัก มักนิยมใช้กระดาษปริ้นธรรมดาหากเป็น ภาพยนตร์ฟอร์มใหญ่ อาทิ ของเชิด ทรงศรี มักนิยมใช้กระดาษอาร์ตมัน เป็นต้น

กระบวนการผลิตนี้ใช้ผลิตโปสเตอร์ทุกรูปแบบ ในปัจจุบันที่บริษัทดังกล่าวยังคงรับ ผลิตทั้งโปสเตอร์ภาพยนตร์ไทยและโปสเตอร์ภาพยนตร์ต่างประเทศ แต่ส่วนมากมักจะเป็น โปสเตอร์ภาพยนตร์ต่างประเทศ จำนวนการผลิตแต่ละครั้งไม่แน่นอน ประมาณ 5,000- 10,000 ใบ ขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าของภาพยนตร์